

PHILIPS IN DE DERDE WERELD

Minder werk
in Nederland,
uitbreiding in
de Derde We-
reld, maar wie
wordt daar be-
ter van?

S O M O
paulus potterstraat 20
amsterdam
020 - 73 75 15

PHILIPS IN DE DERDE WERELD

Philips in de derde wereld is een uitgave van de
Industriebond NKV in samenwerking met de
Stichting onderzoek bedrijfstak electrotechniek
SOBE.

Vormgeving: Leen Noort

Tekeningen: Henk Groeneveld

Utrecht 1978

De brochure is verkrijgbaar bij

SOBE

Kruisstraat 82''

Eindhoven

Industriebond NKV

Oudenoord 16

Utrecht

Met dank aan de NCO, de Nationale Commissie
Ontwikkelingsstrategie.

VOORWOORD

De werkgelegenheid bij Philips in Nederland neemt af. Tegelijkertijd doet Philips investeringen in de derde wereld. Hierover en over de gevolgen hiervan gaat deze brochure.

In het eerste hoofdstuk wordt de omvang van de 'grote verhuizing' aangegeven en wordt iets gezegd over de gevolgen van het wegvallen van steeds meer arbeidsplaatsen in Nederland. In het tweede hoofdstuk wordt verteld waarom Philips investeert in landen van de derde wereld en waar die investeringen vooral plaatsvinden.

Dan komt het belangrijkste hoofdstuk van de brochure, namelijk hoofdstuk drie waarin de vraag wordt gesteld of de landen van de derde wereld in het algemeen nu wel beter worden van de investeringen, die Philips in die landen doet. Dit wordt nader bekeken aan de hand van uitspraken, die daarover bij diverse gelegenheden door leden van de Raad van Bestuur van Philips werden gedaan.

Tenslotte komt de vraag aan de orde, wat we als werknemers bij Philips in Nederland kunnen doen om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan.

Achtergrond van deze brochure is het feitenmateriaal dat de sociologen Gruisen, van Liere en Korremans in een studie naar de internationale herstructurering, hebben verzameld.

Daarnaast zijn de ervaringen van SOBE van groot belang geweest bij de totstandkoming van deze brochure. De brochure wil de gevolgen laten zien van Philips' investeringen in de derde wereld.

Het is onmogelijk in een brochure als deze volledig te zijn; er blijven ongetwijfeld een aantal belangrijke vragen open. De brochure is dan ook speciaal bedoeld om te gebruiken bij scholings- en vormingsactiviteiten.

INHOUD

Eerste hoofdstuk

De grote verhuizing pagina 7

Tweede hoofdstuk

Philips doet investeringen in
de derde wereld pagina 17

Derde hoofdstuk

En wie wordt daar beter van?? pagina 29

Vierde hoofdstuk

Het begin van de discussie:

En wat doen wij ermee? pagina 37

DE GROTE VERHUIZING

HET SPROOKJE LIJKT UIT

De NV Philips van de oude Anton.

De Philips, waar de tegenstelling tussen werkgever en werknemer welhaast niet leek te bestaan.

De Philips, die uitgroeide tot de grootste particuliere werkgever van Nederland.

De Philips, waar vader en moeder, dochter en zoon de dagelijkse kost verdienden.

De Philips, waar je geborgen was van wieg tot graf.

De Philips van de sociale voorzieningen, van de Philipsdorpen, van de sportverenigingen, van de dahliavereniging, van de bibliotheken, van de postduivenclubs en van de verzamelaars.

De Philips waar de vakbeweging geen poot aan de grond kreeg.

De Philips van Nationale trots en die ene fabriek in het zuiden van het land . . .

Die Philips is niet meer!

Daar, waar nog niet zo lang geleden menig provinciaal zijn brood en toekomst vond, mag hij nu niet meer naar binnen of werkt hij in de wetenschap, dat men hem liever kwijt dan rijk is.

Het grote oude Philips hoofdgebouw aan de Emma-singel in het centrum van Eindhoven is verkocht aan een stel beleggers.

Van de 100.000 werknemers, die 8 jaar geleden nog de Philips-fabrieken in Nederland bevolkten, zijn er reeds bijna 20.000 de poort uit. Het eind is nog lang niet in zicht. De overblijvenden vergrijzen. Glorie van wel-
eer.

Het sprookje lijkt uit.

*Bericht uit elseviers
weekblad van 13 mei 1978:*

'Als de economie niet verbetert zal de werkgelegenheid bij Philips de komende drie jaar met nog eens 10.000 arbeidsplaatsen dalen. Pas na die periode hoopt het concern op stabilisatie. Philips sluit bovendien *gedwongen* ontslagen niet uit.

Alleen als de werknemers tot grotere mobiliteit gebracht kunnen worden, kan de inkrimping van de werkgelegenheid geheel worden gerealiseerd langs de weg van het niet opvullen van het natuurlijk verloop. „Het zal wel ongeveer op 10.000 kunnen neerkomen maar dit suggereert anderzijds een nauwkeurigheid die we natuurlijk niet kunnen garanderen”, aldus ir. A. Calom, directeur van het algemeen bedrijfsbureau van Philips.'

PERSONEELONTWIKKELING NEDERLAND

Hoofdindustrie- groepen	dec. '70	dec. '77	afbouw	in %
Licht	9.200	7.700	- 1500	- 16%
Audio		2.500		
Video	8.500	5.600	- 400	- 5%
Elcoma	22.000	15.600	- 6400	- 29%
KHA	4.900	3.530	- 1370	- 28%
ELA	2.100	1.700	- 400	- 19%
TDS	12.350	10.230	- 2120	- 17%
Data Systems	3.800	1.550	- 2250	- 59%
SenI	3.200	2.250	- 950	- 29%
Medical Systems	1.470	1.950	+ 480	+ 33%
FCP	2.080	1.810	- 270	- 13%
Elas	2.300	1.750	- 550	- 24%
AanverwanteBedr.	1.800	1.570	- 230	- 13%
Totaal HIG-en	73.700	57.740	- 15.960	- 22%

Andere bedrijfssonderdelen

Machinefabrieken	3.890	2.960	- 930	- 24%
PMF	2.650	1.840	- 810	- 31%
Nat. Lab.	2.500	2.150	- 350	- 15%
Ph. Nederl. BV	3.900	3.750	- 150	- 4%
Techn. Bedrijven	2.200 ('74)	1.900	- 300	- 14%
Polygram	730	640	- 90	- 12%
Totaal andere bedrijfsond.	15.870	13.240	- 2.630	- 17%

Algemene diensten, CA's, Hor. diensten, Ov. deelnem.	± 9.600	9.400	- 200	
NKF (overname)	± - - -	± 6.000	+ 6.000	

Totaal PhilipsNederland	99.200	86.400	- 12.800	
------------------------------------	---------------	---------------	-----------------	--

TOTALE PERSONEELSAFBOUW DECEMBER 1970-
DECEMBER 1977 IS ± 19.000 ARBEIDSPLAATSEN
(EXCLUSIEF OVERNAME NKF).

MAAR GAAT HET WERKELIJK ZO SLECHT?

Terwijl de Nederlandse Philips werknemer werk om zich heen ziet verdwijnen en zich zorgen maakt om zijn eigen arbeidsplaats, worden ook regelmatig andere geluiden gehoord.

Krantenberichten zoals:

- Philips breidt productie in Indonesië uit.
- Uitbreiding van Philips op Taiwan.
- Philips bouwt fabriek in Zuid Korea.
- Philips bouwt nieuwe TV-fabriek in Taiwan.
- Philips bouwt in Nigeria fabriek voor kleuren TV.'s.

En ook met regelmaat nog steeds:

- Philips omzet stijgt
- Philips winst gestegen.

Het wordt er niet eenvoudiger door.

Het sprookje lijkt in het geheel niet uit.

Philips bloeit en groeit nog immer.

Alleen: Niet in Nederland!

BLOEI EN GROEI: MAAR WAAR??

In Nederland gingen reeds van 1970 tot 1977 bijna 20.000 arbeidsplaatsen bij Philips verloren. In geheel

West Europa (met name de EEG) verdwenen bij Philips van 1973 tot 1977 meer dan 41.000 arbeidsplaatsen. Met andere woorden: weinig rozengeur en maneschijn.

Maar waar dan wel?

PERSONEELSSTANDEN:

	1971 ¹	1977
USA		
Canada	16.000	41.000
Latijns Amerika	22.000	28.000
Afrika		
Azië	22.000	33.000
Groei USA/Canada:		25.000
Groei Latijns Am.:		6.000
Groei Afr./Azië:		11.000

¹⁾ Het jaar 1971 is als uitgangspunt genomen, omdat in dat jaar Philips in Nederland haar top van 100.000 bereikt en de afbouw inzet.

De grote groei in de USA/Canada is geen werkelijke groei, maar voornamelijk toe te schrijven aan overnames door Philips van de grote Amerikaanse bedrijven Signetics (6000 arbeidsplaatsen) en Magnavox (\pm 17.000 arbeidsplaatsen). Dit in tegenstelling tot de groei in Latijns Amerika, Azië en Afrika.

Kortom:

Groei en bloei buiten West Europa. En trek je de personeelsomvang van Magnavox en Signetics af van het totaal van Philips in de USA en Canada, dan ook vooral dààrbuiten.

Buiten West Europa, buiten de USA en Canada, in het Verre Oosten, in Latijns Amerika en in Afrika, in de derde wereld landen, daar schijnt de zon. Tenminste . . . In ieder geval de Philips zon.

VOOR PHILIPS BELANGRIJKE LANDEN IN DE DERDE WERELD.

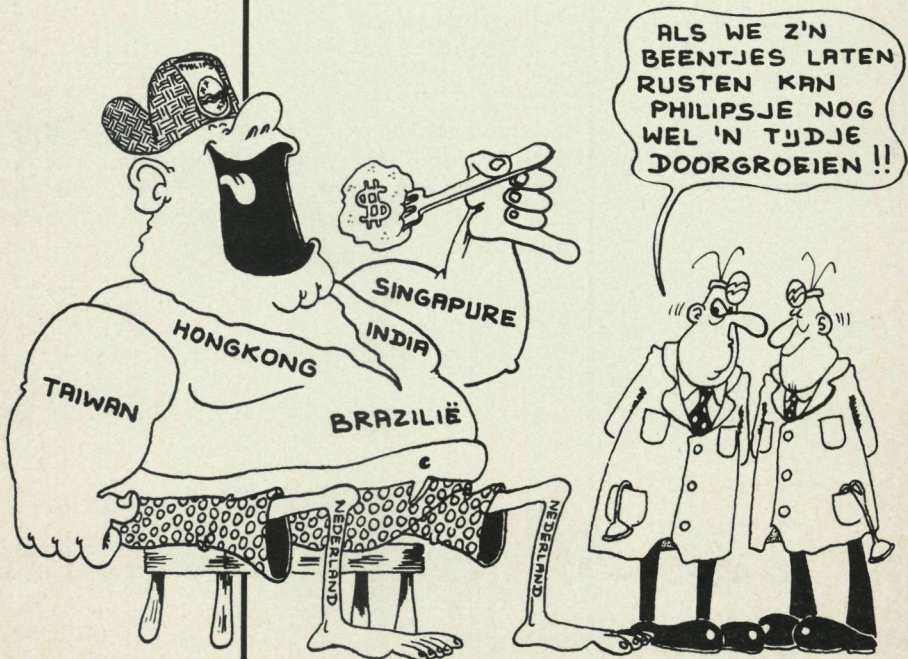
Philips heeft vestigingen in ongeveer 80 landen. Van deze landen heten er ongeveer 40 onder-ontwikkeld of derde wereld landen. Zij liggen in Afrika, Latijns Amerika en Azië. De grootte van de Philipsvestigingen in deze landen loopt sterk uiteen. In Afrika liggen voornamelijk de kleinere. In Latijns Amerika en het verre Oosten de grotere.

Een aantal belangrijke:

BRAZILIË

Ongetwijfeld een van de belangrijkste. Philips heeft 32 dochterondernemingen in Brazilië en nagenoeg alle hoofdindustriegroepen zijn er met een vestiging vertegenwoordigd.

In 1968 werkten er bij Philips 6.200 personen. In 1973 is dit aantal verdubbeld: 12.000 personen.

TAIWAN

Als eerste Europese onderneming in de electrotechnische bedrijfstak start Philips in 1967 een fabriek op Taiwan. Na één jaar werken hier 950 personen. In 1973 al 2.400 en de prognose voor 1978 komt uit op circa 5.000.

Producten: TV-glas, IC's, beeldbuizen, zwart-wit TV's, koolweerstanden, matrices en trimmers.

HONGKONG

Ook in Hong Kong een sterke groei van Philips activiteiten.

In 1973 werkten er 1.050 personen. De prognoses voor 1978 komen uit op 4.000. Philips telt in Hong Kong 7 dochterondernemingen, waarbij de hoofdindustriegroepen Elcoma (halfgeleiders en dioden) en Audio (autoradio's en portables) het sterkst vertegenwoordigd zijn.

SINGAPORE

De meeste hoofdindustriegroepen zijn in Singapore vertegenwoordigd.

In 1972 werken er 1.900 personen. Drie jaar later 3.000.

INDIA

Tegenover 5000 werknemers in 1968 werken er nu \pm 15.000 personen, waarvan de meeste bij de hoofdindustriegroepen Licht, Audio & Video, Ela (Elektroakoestiek) en Elcoma (elektrische componenten en materialen).

Subsidies voor herstructurering bij Philips en Wessanen

Minister De Koning van Ontwikkelingssamenwerking en minister Van Aardenne van Economische Zaken hebben subsidies toegekend aan *Philips Telecommunicatie Industrie (PTI)* en Wessanen Cacao. De subsidies komen uit een fonds voor herstructureringsmaatregelen in het kader van de ontwikkelingssamenwerking van de Nederlandse regering.

De subsidie voor PTI bedraagt f 1.670.000. Ze is bedoeld als steun voor de door PTI opgezette herstructurering van de transmissiefabricage in Huizen.

Het fonds waaruit deze subsidie is verleend is bedoeld voor ondernemingen die in Nederland produktie-activiteiten afbouwen ten behoeve van de opbouw van dezelfde of soortgelijke activiteiten in een ontwikkelingsland. In dit geval wordt door PTI een stuk produktie overgeplaatst naar Mexico.

De steun van de regering is met name bedoeld om nieuwe produktieactiviteiten van PTI in Nederland te stimuleren, zodat de werkgelegenheid uiteindelijk zo weinig mogelijk nadeel ondervindt van de herstructurering.

De subsidie voor Wessanen bedraagt f 100.000. Deze onderneming is bezig met

PHILIPS DOET TEGENWOORDIG AAN ONTWIKKELINGSHULP

Met al deze vestigingen in de derde wereld zegt Philips een bijdrage te leveren aan ontwikkelingssamenwerking.

De redenering verloopt ongeveer als volgt. Nadat Philips Eindhoven groot gemaakt heeft en duizenden werknemers een inkomen, een huis en een auto heeft verschaft, is het nu de beurt aan werknemers in de derde wereld. Zo luidt de strekking van menig verhaal van de Raad van Bestuur van Philips.

„Natuurlijk, werknemers in de derde wereld verdienen nauwelijks een tiende van wat een Nederlandse werknemer bij Philips verdient en het produceren aldaar is derhalve vele malen goedkoper dan produceren in Nederland maar men moet niet vergeten dat:

- Philips aldus geld naar de derde wereld brengt,
- werkgelegenheid schept,
- werknemers een inkomen verschaft en
- kennis en technologie overdraagt.

Kortom: zaken waar derde wereld-landen grote behoefte aan hebben.’

Aldus bedrijft Philips door het overbrengen van activiteiten van hier naar de derde wereld ontwikkelingshulp.

Zonder meer een nobel streven ook al word je er zelf rijker van, wanneer ook anderen een graantje meepikken behoeft een dergelijk gedrag niet bij voorbaat verwerpelijk te zijn.

Maar klopt deze redenering?

Is het waar dat Philips door in de derde wereld activiteiten te ontplooiën ontwikkeling brengt?

Of is het weer een sprookje?

Als Philips en al die andere concerns, die in toenemende mate activiteiten in de derde wereld starten, niet dan wel nauwelijks ontwikkeling brengen of zelfs onderontwikkeling en de derde wereld alleen maar armer en afhankelijker maken . . . ? Waarom hier dan de broekriem aangehaald? Moeten we dan niet met vakbondsbestuurders uit de derde wereld konstateren, dat de beste ontwikkelingshulp, die wij de derde wereld kunnen bieden, is ervoor te zorgen, dat Philips in Nederland blijft.

een verschuiving in het produktieproces van de verwerking van ruwe cacao-bonen naar de verwerking van het halfprodukt cacao-massa. Ontwikkelingslanden gaan namelijk steeds meer over tot de produktie en uitvoer van cacao-massa in plaats van dat alleen ruwe cacao-bonen worden uitgevoerd. De subsidie wordt gebruikt voor de aanschaf van machines, die nodig zijn voor de aanpassing van het produktieproces.

(Financieel Dagblad
31-3-'78.)

Daarmee zou de derde wereld gebaat zijn en uit eigen belang hebben óók wij er alle redenen voor.

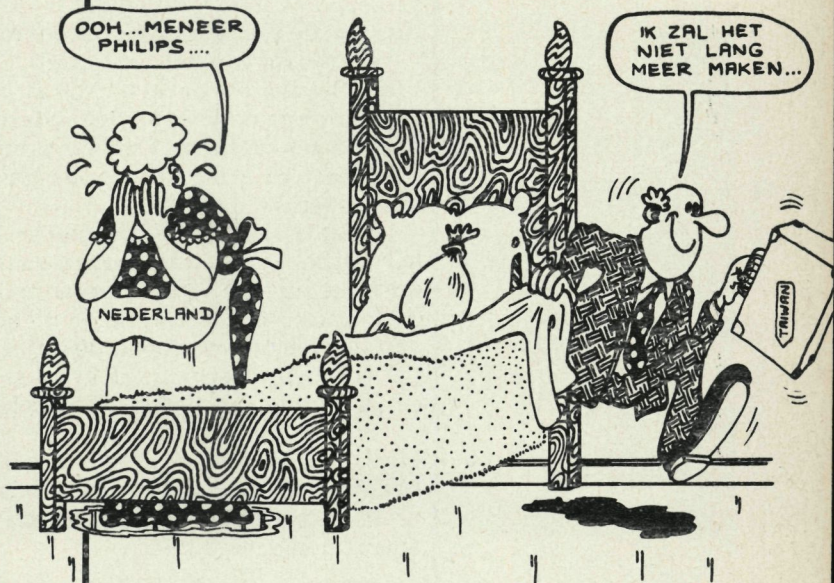
Uit een rapport van Amnesty International:

„In het begin van de vijftiger jaren verdwenen veel mensen spoorloos en in de jaren zestig vonden er massasa-arrestaties plaats. Maar het aantal politieke gevangenen is sinds die tijd gedaald. In 1975 werd door personen uit regeringskringen toegegeven dat ca. 400 mensen op politieke gronden in hechtenis zaten. Maar in het buitenland verblijvende Taiwanese raamden dit aantal op 8.000.”

Het rapport gaat verder: „Gedurende de staat van beleg, die nog steeds van kracht is, wordt ondermeer de volgende overtreding met de dood bestraft: stakingen door arbeiders of handelaren met daarmee gepaard gaande verstoringen van de openbare orde”.
Laten we tenslotte de voorman van de organisatie van Taiwanese vluchtelingen, de Taiwan Independence Movement, Peng Ming-min, aan het woord: „... er is in Taiwan geen politieke oppositie, geen vrijheid van meningsuiting, geen stakingen en intensieve politieke indoktrinatie op school”.

(Far Eastern Economic Review, 22 mei 1977).

IMMERS GEEN ONTSLAGEN, MAAR WEL ELLENDE.
Bijna 20.000 arbeidsplaatsen gingen bij Philips in Nederland reeds verloren, waarvan zeer vele op rekening zijn te schrijven van de verplaatsing van arbeidsplaatsen van hier naar elders. Een andere reden waardoor veel arbeidsplaatsen verloren zijn gegaan is automatisering. Daar gaan we in deze brochure niet verder op in.

PHILIPS LIJKT TE STERVEN....

Het betekent wel bijna 20.000 arbeidsplaatsen, in een land, waar de werkgelegenheid niet voor het oprapen ligt. Onder de jongeren is de werkloosheid al 25% en meer.

Maar, zou men kunnen zeggen, bij Philips zijn geen kollektieve ontslagen gevallen. Er zijn met andere woorden geen direct getroffen. De werkgelegenheidsvermindering bij Philips is tot stand gekomen via het niet aanvullen van het natuurlijk verloop. Via een personeelsstop.

Maar dat ook dat zeker geen pretje is, is al vele malen gezegd in rapporten van ondernemingsraden van Philips en van bedrijfsledengroepen:

- veelvuldige tijdelijke overplaatsing van mensen en werk van de ene vestiging naar de andere, van de ene afdeling naar de andere, opdat mensen aan het werk kunnen blijven en het werk voortgang kan blijven vinden.
- vermindering van de promotiekansen en een groeiend aantal werknemers in de stabilisatiefase (en dus aan de top van hun functiegroep),
- vergrijzing van het personeel,
- onzekerheid voor de toekomst,
- geen werk hebben of, het andere uiterste, veel harder moeten werken of zelfs overuren moeten maken, omdat een kollega naast je is weggefallen en niet wordt vervangen,
- en het is, zacht gezegd, in het geheel niet leuk om in een fabriek te moeten werken, waar de personeelschef met personeelsadvertenties van andere bedrijven door de fabriek loopt te leuren; en dit alles ter stimulering van het verloop want ook de komende drie jaar moet het natuurlijk verloop wel groot genoeg zijn voor nog een afstoting van 10.000 arbeidsplaatsen.

Misschien dan niet de direkte harde werkelijkheid van het ontslag, maar wel een slepende ellende. Al met al redenen te over om je op z'n minst af te vragen waar dit allemaal voor nodig is.

HA, DIE VAN BEUSEKOM... TUSSEN
HAAK-JES, HEB JE DEZE ADVERTENTIE
AL GELEZEN? ECHT IETS VOOR
JOU! ZAL IK EVEN VOOR JE
SOLLICITEREN?

DE PERSONEELSCHEF
LEURT ZELFS MET
ADVERTENTIES
VAN ANDERE
BEDRIJVEN...

PHILIPS DOET INVESTERINGEN IN DE DERDE WERELD

NAAR WELKE DERDE WERELD LANDEN KIJKEN WE?

Philips zelf is geneigd, wanneer gepraat wordt over haar rol in de derde wereld-landen, met name op haar kleinere vestigingen te wijzen, met vaak niet meer dan 100 man personeel.

Nu zijn dat inderdaad, dat moet gezegd worden, prachtige fabriekjes. De meest ver doorgevoerde vormen van werkstrukturering kan men er aantreffen. Zoals in Tanzania, waar aan mooie houten werktafels werknemers in hun eentje een hele radio bouwen. De speciaal hiervoor in het leven geroepen proeffabriek in Utrecht begeleidt deze fabrieken.

Niettemin voor een bespreking van Philips in de derde wereld zijn zij van ondergeschikt belang.

Zij vormen slechts een fractie van het totaal van Philips' activiteiten in de derde wereld. Maar niet alleen dat. Die fabrieken staan in die landen om maar eens met Philips zelf te spreken 'met het oog op de toekomst'.

Het is om hun schoonheid te doen. Zij staan daar reclame te zijn. Opdat de nationale overheid van zo'n land gunstig gestemd wordt met mogelijk uitzicht op orders. En mochten deze landen ooit daadwerkelijk markten worden ook dan is Philips present en kan een stroom van produkten uit meer economisch opgezette fabrieken volgen.

En ook deze laatste fabrieken kan men in de derde wereld vinden.

**TAIWAN: PARADIJS
VOOR ONDERNEMERS**

Uit een brochure ten behoeve van buitenlandse investeerders in Taiwan:

„vakbonden in Taiwan zijn georganiseerd onder de supervisie en hoede van de regering . . . , stakingen zijn bij de wet verboden. Dientengevolge heeft er nooit een staking plaatsgevonden in Taiwan. Privé-ondernemingen hoeven zich niet bezorgd te maken over de organisatie van vakbonden”.

PHILIPS IN TAIWAN

1. PHILIPS ELECTRONICS INDUSTRIES (TAIWAN) LTD

Plaats: Chupei (Hsinchu)
Produkten: HIG Elcoma en Glas met betrekking tot beeldbuizen
Kapitaal: in 1977 - 650 miljoen NT\$
100% Philips NV
Personeel: in 1977 - 1.675

2. PHILIPS EBEI (ELECTRONIC BUILDING ELEMENTS INDUSTRY) TAIWAN LTD

Plaats: Kaohsiung
Produkten: matrix, afstemmer, weerstand en ic (Elcoma)
Kapitaal: in 1977 - 113 miljoen NT\$ (f 6,8 miljoen.)
meerderheidsbelang NV Philips
Personeel: in 1977 - 1.766

3. PHILIPS VIDEO PRODUCTS (TAIWAN) LTD

Plaats: Chungli (Taoyuan)
Produkten: Draagbare zwart-wit tv (inclusief onderdelen)
Kapitaal: in 1977 - '40 miljoen NT\$
meerderheidsbelang NV Philips
Personeel: in 1977 - 127

4. PHILIPS (TAIWAN) LTD (KANTOOR)

Plaats: Taipei
Personeel: 121

Het zijn de groten!

Het zijn de grote groeiers van de afgelopen jaren en de opsloppers van Nederlandse Philips-werkgelegenheid.

Zij zijn in veel grotere mate illustratief voor de rol van Philips in de derde wereld.

Om nu in de voorbeelden over de landen niet te versnipperen, hebben we voor twee derde wereld landen gekozen namelijk Brazilië en Taiwan.

Twee belangrijke, zonder meer.

PHILIPS IN BRAZILIË 4 GROOTSTE DOCHTERS

1. SA PHILIPS DO BRASIL

Hoofdzetel: Sao Paulo

Philips do Brasil is het grootste elektrotechnische bedrijf in Brazilië. *De volgende HIG'en vallen eronder:*

– Glas (met name TL-glas) en licht in Capuava-maná (Sao Paulo)

– Video in Guarulhas

– Audio in Piracicaba

In 1975 wordt haar kapitaal geschat op 52,5 miljoen dollar (100% NV Philips) en werkten er 4.931 arbeiders.

2. IBRAPE SA (INDUSTRIA BRASILEIRA DE PRODUTOS ELERONICOS E ELETRICOS)

Hoofdzetel: Sao Paulo (Capuava-Maná)

Ibrape is het 7e grootste bedrijf in de bedrijfstak.

– Glas (TV-glas) in Capuava-Maná (Sao Paulo)

– Elcoma in Ramos Paiva (Sao Paulo)

– Elcoma in Sao José dos Campos (Sao Paulo)

In 1975 werd haar kapitaal geschat op 32 miljoen dollar en werkten er 2.082 mensen.

3. CONSTANTA ELETROTECHNICA SA

Plaats: Sao Paulo (Ribeirão Pires)

CONSTANTA maakt koolweerstand, potentiometers, metaalwaren en ferrieten (HIG Elcoma)

Geschat kapitaal in 1975: 10 miljoen dollar.

(Meerderheidsbelang NV Philips)

Aantal arbeiders 2000 (december 1974)

4. WALITA SA ELETRO INDUSTRIA

Plaats: Sao Paulo (Santo Amaro).

Naast HIG'en KHA en ELA vooral TDS (vuurgeleiding, radarsystemen en telefonie/telegrafie)

Kapitaal in 1975 7,5 miljoen dol. 1545 arbeiders (100% NV Philips)

WAAROM VERHUIZEN NAAR DE DERDE WERELD?

Laten we Philips zelf aan het woord dan wordt om te beginnen, hoe kan het anders: het verhuizen ontkend!!

En dus ontstaat er bijvoorbeeld in een ondernemingsraad bij Philips een welles-nietes discussie. Gebrek aan informatie en een verder zwijgen van de kant van Philips maken deze discussie niet tot de zinvolste. Niettemin blijft een aspekt een feit en of men dat nu wil

of niet het valt niet te ontkennen: in Nederland krimpt Philips in en in de derde wereld breidt Philips uit. En of men dit nu wel of niet verhuizen noemt en of er nu wel of geen verhuishwagen aan te pas komt: het gaat niet vanzelf.

Men verkiest in de keuze van vestigingsplaatsen (waar produceren we wat) in veel gevallen de derde wereld landen boven Nederland.

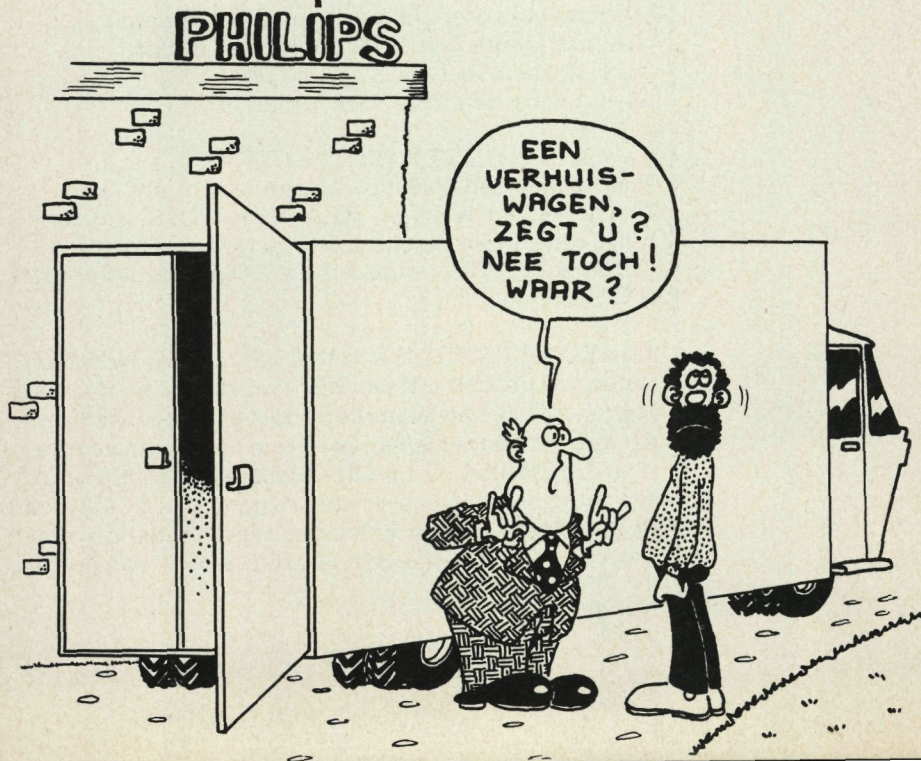
En daar zijn redenen voor.

Philips: „Er zijn twee redenen waarom wij bijvoorbeeld in het Verre Oosten, fabrieken starten:

- omwille van de markt aldaar en
- omdat produceren aldaar vele malen goedkoper is en dat is belangrijk vanwege de concurrentie”.

In de rest van dit hoofdstuk zullen we deze redenen verder bekijken.

OMWILLE VAN DE MARKT IN DE DERDE WERELD
Nu bedoelt Philips met de markt in de derde wereld niet, de vele miljoenen mensen aldaar, waarvoor wij

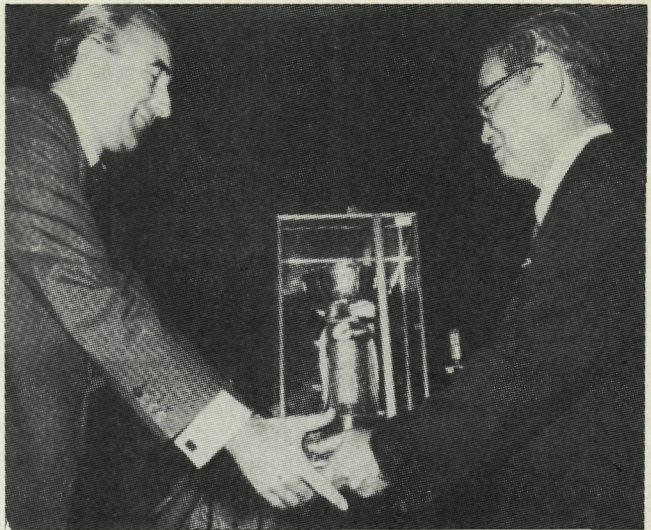
Australische vakbondsleden vertellen:

In Australië wordt een lokaal bedrijf door Philips overgenomen, vervolgens totaal van de kaart gevergd, de produktie overgebracht naar Taiwan en vervolgens worden de produkten naar Australië geëxporteerd.

Singapore

Het blad 'Singapore Trade & Industry', nov. 1976:

„De handel in telecommunicatie-apparatuur en onderdelen wordt gedomineerd door de exporten van zulke buitenlandse bedrijven als Philips die de apparatuur hier maken en dan weer terug verscheppen naar het moederbedrijf.”

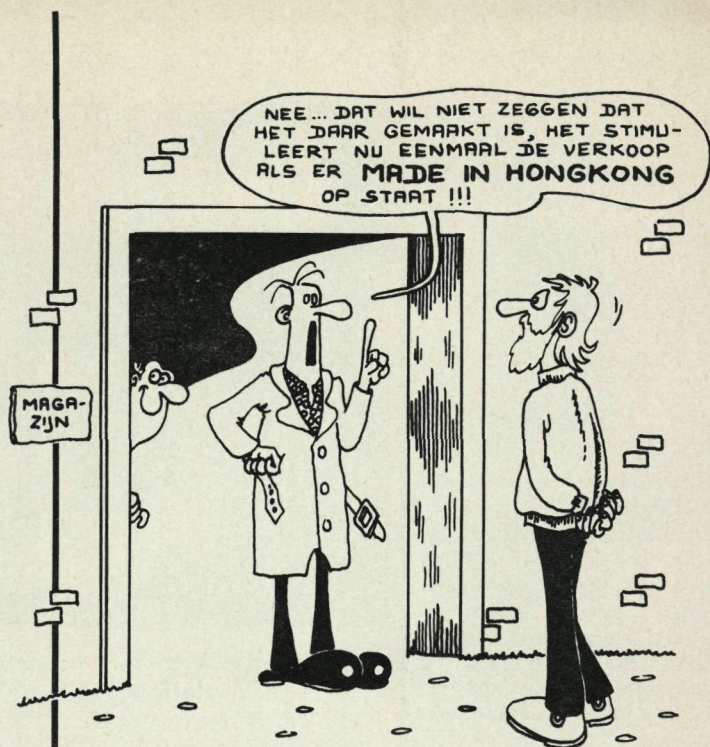

Aan Philips Electronics Industrie, een beeldbuizenfabriek van de Philips Taiwan Organisation, werd de EERSTE BEKER VOOR „VOORTREFFELIJKE EXPORT PRESTATIES IN 1976” toegekend. Op de foto ontvangt Mr. R. Appeldoorn, directeur van de Philips Taiwan Organisation, de beker van Dr. Hsu Ching-Chung, vice-premier van de Chinese Republiek.

regelmatig grote inzamelingsakties houden, opdat zij op z'n minst eten hebben en een goede medische verzorging.

Tenminste men mag veronderstellen, dat deze mensen nou niet direkt een markt vormen voor radio's en TV's. Philips bedoelt daarom waarschijnlijk de meer welvarende groepen in de derde wereld landen.

Maar zelfs met deze toevoeging is het argument van de markt nog niet altijd even gemakkelijk. Want wat moet je zeggen tegen die magazijnmedewerker van Philips in Nederland, wanneer hij je meedeelt, dat het magazijn tegenwoordig barstens vol ligt met Philips-produkten uit Taiwan, Hong Kong, Singapore en dergelijke? Mooie markt is het daar!

Voor veel derde wereld landen, waar Philips in toenevende mate activiteiten ontplooit, gaat het argument dan ook nauwelijks op. Zo produceert Philips bijvoorbeeld in een land als Taiwan in een met hekken omheind gebied (een zogenaamde exportzône), waar de uitdrukkelijke voorwaarde geldt, dat aldaar gemaakte produkten naar het buitenland moeten worden geëxporteerd (deze vestigingen zijn voor 75% tot 80% op export gericht).

De export gaat bijvoorbeeld naar Europa: want Europa is nog immer Philips' grote markt. Dat staat nog steeds als een paal boven water!

Natuurlijk de volledigheid gebiedt te vermelden, dat een aantal derde wereld landen eist, dat produkten in die landen op de markt verkocht ook inderdaad in dat land geproduceerd zijn.

Brazilië en India hebben bijvoorbeeld een aantal regelingen op dit terrein. Maar, om eens wat te noemen

In 1975, een zogeheten 'recessiejaar', neemt Philips het televisie-assemblagebedrijf van Bendix Taiwan Ltd over.

Dit bedrijf wordt omgedoopt tot Philips Video Products.

Volgens een overheidsfunktionaris in Taiwan verwacht Philips in dit bedrijf tegen 1978 enkele honderdduizenden zwart/wit tv's te produceren, VOORNAMELIJK VOOR EXPORT NAAR EUROPA (*Economic New Overseas Weekly*, nov. 11, 1976).

Het blad de *Far Eastern Economic Review* merkt met betrekking tot de Philips-investeringen in Taiwan in 1970 op:

„dankzij deze investeringen van Philips stegen de exporten van elektronische produkten van US\$ 509.000 in 1969 tot US\$ 3,2 miljoen in 1970” en: „dankzij het in werking stellen van de Philips-bedrijven in Taiwan sprongen de exporten naar Nederland van US \$ 18,8 miljoen naar US\$ 32,8 miljoen”.

hoeveel draagbare radio's worden daar geproduceerd en hoeveel daar verkocht? 80% van de draagbare radio's in de wereld worden in het Verre Oosten geproduceerd, maar . . . 75% van de draagbare radio's worden nog altijd in Europa, de Verenigde Staten en Japan afgezet.

Beweren, zo men dat zou doen, dat Philips omwille van de markt in het Verre Oosten draagbare radio's produceert is derhalve ook larie-koek.

Er zijn andere redenen.

PRODUCEREN IN DE DERDE WERELD IS VEEL GOEDKOPER

Dit is een argument om te verhuizen, dat slechts weinig mensen zullen bestrijden.

Hoe goedkoop is het daar wel niet? En hoe komt dat?

Overheidssteun

In Brazilië stimuleert de overheid via belastingvrijstelling investeringen van buitenlands kapitaal. Ook in Taiwan worden investeringen ten behoeve van een aantal elektrotechnische goederen extra gestimuleerd. Zo heeft de overheid een aantal zogeheten voorkeurscategorieën voor de elektrotechnische industrie gevormd. De produkten die voor extra steun in aanmerking komen zijn:

- kleuren-TV's,
- halfgeleiders en IC's,
- componenten,
- glasdelen en andere onderdelen voor beeldbuizen,
- zwart-wit TV's.

Elke buitenlandse onderneming, dus ook Philips, kan bij het opzetten van een fabriek, die deze produkten maakt, kiezen voor:

- a. Volledige belastingvrijdom van 5 jaar (N.B.: er is een voorstel in de maak dit uit te breiden tot 8 jaar) en
- b. Versnelde afschrijving

Wanneer sprake is van uitbreiding van een bestaande fabriek, dan kan dezelfde keuze gedaan worden, met dit verschil dat in plaats van 5 jaar dan 4 jaar belastingvrijdom gegeven wordt.

In principe kan Philips derhalve, wanneer zij om de 4

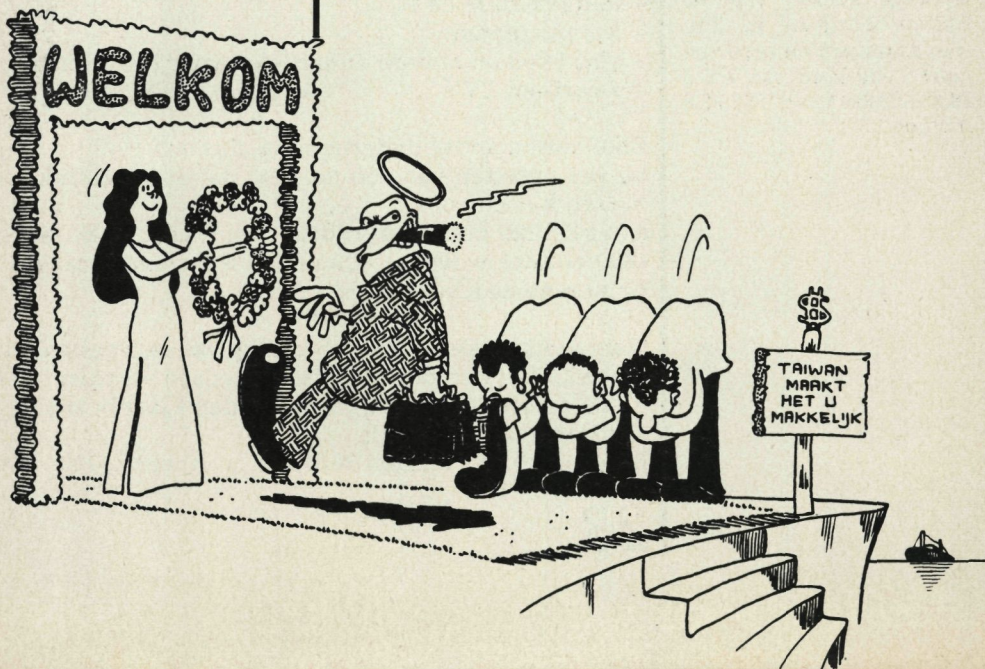
jaar ergens uitbreidt, permanente belastingvrijdom verkrijgen.

Bovendien geniet Philips in Taiwan blijkbaar een buitengewone behandeling. Immers, voor de uitbreiding van de kleurenbeeldbuizen-TV-productie heeft Philips zowel belastingvrijdom als gelegenheid tot versnelde afschrijving gekregen.

Andere aantrekkelijke faciliteiten:

- De opbrengsten uit winst en rente kunnen na aftrek overgemaakt worden naar Eindhoven.
- Jaarlijks mag 15% van het geïnvesteerde kapitaal eveneens uit Taiwan gehaald worden en bijvoorbeeld naar Eindhoven overgemaakt worden.
- Vrijstelling van importbelasting op machines en uitrusting (normaal 15%) en op grondstoffen en halffabrikaten (normaal 11%), die geïmporteerd worden voor eigen gebruik.
- Een in vergelijking met Nederland zeer lage vennootschapsbelasting van 15% (in Nederland 48%).
- Een garantie tegen nationalisatie gedurende 20 jaar.
- Enzovoort.

Dergelijke regelingen maken het produceren in een land als Taiwan natuurlijk bijzonder aantrekkelijk. Lage belastingen en voldoende ruimte om geld aan het land te onttrekken en bijvoorbeeld naar Eindhoven

De export van elektronische produkten uit de ontwikkelingslanden naar bijv. Nederland, West-Duitsland, Frankrijk en Engeland neemt tussen 1968 en 1971 toe van 44 miljoen dollar tot 136 miljoen dollar.

Kijken we naar Brazilië, waar Philips nogal wat fabriceert, dan zien we dat tussen diezelfde jaren de export van elektronische produkten toeneemt van 0,8 miljoen dollar tot 6,5 miljoen dollar.

Is bijvoorbeeld in 1968 de export van beeldbuizen uit Taiwan naar Nederland te verwaarlozen, in 1975, wanneer de fabrikage van beeldbuizen door Philips in Taiwan al aardig op gang is, bedraagt deze export al een waarde van enkele honderdduizenden gulden.

over te hevelen zijn belangrijke aspecten bij de keuze van vestigingsplaatsen. Meer derde wereld landen bieden deze faciliteiten om buitenlands kapitaal aan te trekken. Het zijn regelingen die veelal door westerse mogendheden zelf worden afgedwongen bij leningen of „ontwikkelingshulp”.

Een derde wereld land kan geld lenen op voorwaarde dat buitenlands kapitaal geen strobreed in de weg gelegd wordt en zelfs bijvoorbeeld belastingvrijdom wordt gegeven.

BELASTINGVOORDELEN PHILIPS IN BRAZILIË

April 1973: Philips investeert 45 miljoen Cruzeiros (circa 5,6 miljoen gulden) in de produktie van TV's. Belastingvoordeel: 16 miljoen Cr. (circa 2 miljoen gulden).

Juni 1973: Philips investeert 65 miljoen Cr. (circa 8,1 miljoen gulden) in de produktie van kleurenbeeldbuizen.

De Braziliaanse staat komt Philips voor de helft tegemoet.

Eind 1973: Philips investeert 6,5 miljoen Cr. (circa 0,8 miljoen gulden) in een transistorfabriek.

Belastingvoordeel: 5 miljoen Cr. (circa 0,6 miljoen gulden).

En ook nog in 1973: Philips do Brasil en een andere Philips dochter, Constanta Electrotechnica, krijgen toestemming voor investeringen in en produktie van ferrieten en weerstanden van potentiometers. Kosten: 31 miljoen Cr. (circa 4 miljoen gulden). 20 miljoen Cr. (circa 2,5 miljoen gulden) hiervan komt uit de staatskas.

Arbeidsvoorwaarden

Regimes in landen als Brazilië en Taiwan en dat is genoegzaam bekend, blinken niet uit in hun opvattingen met betrekking tot democratie.

Integendeel.

Ook niet bij de vaststelling van de arbeidsvoorwaarden. CAO-onderhandelingen zoals wij die in Nederland kennen in de vorm van vrije onderhandelingen tussen werkgevers- en werknemersorganisaties, komen er niet voor.

Brazilië: het 'ekonomisch wonder' over de ruggen van de arbeiders.

De officiële vakbonden zijn aan de strenge controle van het regiem onderworpen. Als onderhandelingspartner hebben zij in feite geen bevoegdheid, omdat de lonen per dekreet vastgesteld worden en ook andere arbeidsvoorwaarden min of meer in de wet vastliggen. In feite zijn stakingen verboden. Door ingewikkelde formules en tijdslimieten en andere beperkingen wordt het uitroepen van een legale staking al bijna tot een onmogelijkheid. Bovendien hangt het lot van iedere stakende arbeider aan een zijden draadje, daar het regiem boven alles 'rust en orde' prefereert. Om deze rust te garanderen houdt het dan ook een geweldig onderdrukkingsapparaat op de been. Arrestaties en martelingen zijn aan de orde van de dag. Volgens Amnesty International zijn er tussen de 7 en 12 duizend politieke gevangenen.

In Brazilië stelt de overheid zelf de arbeidsvoorwaarden vast en in Taiwan geschiedt dat zelfs eenzijdig door de onderneming. Zoiets als een vakbeweging komt er in het geheel niet aan te pas. *Vrije vakbonden* zijn trouwens verboden en op staken staat in Taiwan de doodstraf. Van ondernemingsraden hebben ze in deze landen ook nog nooit gehoord.

Ook dit zijn, evenals de vormen van overheidssteun van de vorige pagina, pogingen van de Braziliaanse en Taiwanese regering om hun landen voor ondernemingen zo aantrekkelijk mogelijk te maken.

IN BRAZILIE BETAALT PHILIPS GEEN HOGERE LONEN EN TREFT GEEN SOCIALE VOORZIENINGEN...

De lonen

Stelt men het gemiddelde CAO-loon in de verwerkende industrie in Nederland op 100, dan komt men voor het Verre Oosten niet verder dan 10 tot 20. Tussen 1952 en 1972 is er nauwelijks enige reële loonsverbetering in Taiwan geweest.

Het basismaandloon in Taiwan bedraagt 198 gulden. In de omringende landen liggen de basismaandlonen op ongeveer eenzelfde niveau.

In Zuid-Amerika zijn de lonen gemiddeld hoger. Stelt men Nederland weer op 100 dan komt men voor Zuid-Amerika uit op 20 tot 30.

Arbeidstijden

Voor deze lonen dient men in landen van Azië en Zuid-Amerika doorgaans langer te werken. In Brazilië en Taiwan duurt de arbeidsweek 48 uur, tenminste voor de wet. (door deze lange werkdag lopen de machines langer). Gemiddeld worden in Taiwan 25 dagen per maand gewerkt met een gemiddelde lengte van 8,8 uur per dag. Eén van de redenen hiervoor is dat de lage lonen noodzaken tot overuren (wil men het gezin behoorlijk kunnen onderhouden).

Vergelijken we het aantal uren in drie-ploegendienst van Nederland met Taiwan, dan komen we voor bijvoorbeeld een fabriek in Roermond op 5000 uren en voor de fabriek in Taiwan op 6500 uren per maand.

Rechtspositie

In Brazilië dient een werknemer 10 jaar in dienst te zijn van één en hetzelfde bedrijf om voor een vaste betrekking in aanmerking te komen.

De praktijk is dat men iemand in dienst neemt voor één jaar met een proeftijd van drie maanden. Philips blijft hierin niet achter. Als iemand geen vaste betrekking heeft, is ontslag te allen tijde mogelijk.

In Taiwan hoeft een onderneming geen toestemming van de overheid te hebben om iemand te kunnen ontslaan.

Arbeidsomstandigheden.

In Taiwan bestaan met betrekking tot de arbeidsomstandigheden een aantal regelingen. Verloopcijfers van 150% als gevolg van beroerde arbeidsomstandigheden komen voor.

In Brazilië zijn hieromtrent geen wettelijke regelingen. De ondernemer is geheel vrij in het treffen van voorzieningen aangaande het werken in hitte, lawaaioverlast, het werken met gevaarlijke stoffen en ook wat betreft de medische verzorging. Er wordt hieraan door

Uit een reisverslag in het blad Bijeen, jan. 1978:

„Na een paar weken rijst er bij mij een vermoeden. Man en vrouw werken allebei. Iedereen doet overwerk. Veel mensen hebben er een volledige tweede baan bij.

Kinderen werken mee en de grootouders passen op de kleintjes en drijven een winkeltje. En als dat allemaal tezamen nog niet genoeg is, kan er met wat handigheid nog altijd een betaalde klus tussendoor”.

In een onlangs gehouden rede wees Rodenburg op de noodzaak activiteiten over te brengen naar landen met lage lonen, veelal de ontwikkelingslanden, omdat op de huidige lokaties vaak niet meer concurrerend kan worden geproduceerd.

Hij vindt het vervelend, dat dergelijke manoeuvres verzet en wantrouwen oproepen!!

de Volkskrant, 10 mei 1978

ondernemers weinig geld uitgegeven.

Tellen we al deze voor ondernemers aantrekkelijke zaken bij elkaar op, dan kom je voor een land als Taiwan op produktiekosten die 40% tot 50% bedragen van de kosten in Nederland.

Dit hangt natuurlijk van het produkt af. Sommige produktieprocessen vereisen hoger-gekwalificeerde arbeid. Deze arbeid is in de derde wereld landen vaak niet voorradig. Ook de voortgaande automatisering en miniaturisatie spelen een rol.

Hoe minder werknemers bij het produktieproces te pas komen, des te minder belangrijk zijn de lonen. Hierdoor verliezen de lage-loon landen hun aantrekkelijkheid voor een gedeelte. Voor de transportkosten geldt hetzelfde. Produkten uit Taiwan bijvoorbeeld moeten weer getransporteerd worden naar ondermeer Europa en dat mag natuurlijk niet te veel kosten.

Niettemin wijst de praktijk uit dat voor een groot aantal Philips produkten het produceren in een aantal derde wereld landen vele malen aantrekkelijker is dan produceren in Nederland.

GOEDKOOP PRODUCEREN IN DE DERDE WERELD IS VAN BELANG VOOR DE KONKURRENTIE

Jawel, een veel gehoord argument van Philips is „we moeten wel, om de concurrenten een stap voor te zijn”. In het huidige economische systeem heeft Philips gelijk.

Namelijk alle bedrijven dus ook Philips, proberen hun concurrentiepositie zo sterk mogelijk te maken. De concurrentiestrijd is erop gebaseerd een zo groot mogelijke winst te maken door op een zo goedkoop mogelijke wijze zo veel mogelijk produkten af te zetten op een zo groot mogelijke markt (uitspraak van Philips: „We zitten overal waar geld te verdienen valt”).

Een belangrijk middel om de concurrentiepositie sterk te maken is het drukken van de produktiekosten. Dit kan bijvoorbeeld door automatisering en overheidssubsidies, maar ook door te produceren waar het 't goedkoopste is, bijvoorbeeld in landen als Brazilië en Taiwan.

En . . . wie wordt daar beter van?

EN WIE WORDT DAAR BETER VAN??

WAT HEET ONTWIKKELING?

Het produceren van Philips in de derde wereld landen moge aantrekkelijk zijn, maar wie wordt daar beter van. Werknemers bij Philips in Nederland in elk geval niet, maar hoe staat het met de werknemers in de derde wereld? Brengt Philips inderdaad ontwikkeling?

Nu is een begrip als „ontwikkeling” niet het meest eenvoudige.

Want wat is ontwikkeling?

Is het de hoeveelheid geld dat een volk verdient? Zoals het Braziliaanse wonder waar 5% van de bevolking een groot inkomen heeft maar tegelijkertijd 95% van de bevolking ternauwernood een droge boterham heeft. Of is het die fiets, die alle Philips-werknemers in Tanzania in Afrika bij de opening van de nieuwe fabriek kregen? Of hún inkomen?

Of de grote veranderingen die plaatsvinden als gevolg van de trek van mensen in de derde wereld landen van het platte-land naar de stad op zoek naar zo'n inkomen en misschien ook wel naar zo'n fiets, maar waar werk noch inkomen te vinden is.

Is het die moderne textielfabriek, waar een paar honderd mensen met goede machines vele rollen stof produceren? Of zijn het die duizenden die vroeger thuis textiel produceerden, maar nu werkloos zijn, vervangen door die ene fabriek?

Is het die prachtige weg in Afrika, die door een Italiaanse maatschappij zeer efficiënt uit Italië in delen is overgevlogen en aldaar is neergelegd, maar die onbegaanbaar is, omdat niemand weet hoe die weg onderhouden moet worden?

Of is het die weg die door vele duizenden Afrikanen heel inefficiënt, steentje na steentje gelegd is maar die nu nog ligt?

Wie zal het zeggen??

PHILIPS' ONTWIKKELINGSHULP

Philips zelf is geneigd haar optreden in de derde wereld landen inderdaad als ontwikkelingshulp te kenschetsen.

IT IS DAT JULLIE IT
ME NIET VRAGEN, ANDERS
KON IK JULLIE HAARFIJN
UITLEGGEN WAT
ONTWIKKELING IS !!

„Wij passen ons beleid aan aan de sociale omstandigheden ter plaatse”, aldus Philips. Een korrespondent van een internationale vakbond in Taiwan bericht ons het volgende:

„Er bestaan geen c.a.o.'s in de westerse betekenis. Degene die uiteindelijk beslist over de arbeidsvoorwaarden is de regering of liever gezegd de internationale bedrijven. Als de lonen hoog zijn zullen de multinationals vertrekken naar Korea, Singapore of Hong Kong... en de arbeiders van Taiwan beroven van hun toch al lage lonen.”

Dus wie maakt er eigenlijk uit wat de 'sociale omstandigheden ter plaatse' zijn?

In uitspraken van de leden van de Raad van Bestuur van Philips ligt de nadruk met name op de volgende zaken:

- Philips schept werkgelegenheid voor ongeschoolde arbeidskrachten in de derde wereld landen.
- Philips zorgt ervoor dat ook die mensen een inkomen hebben.
- Philips draagt technologie over aan de derde wereld landen.

Achtereenvolgens zullen we deze uitspraken onder de loep nemen.

Maar allereerst: ...

DE GROTE TWIJFEL

De aanwezigheid van Philips in een aantal derde wereld landen roept vooraf reeds grote twijfels op met betrekking tot haar ontwikkelingshulp aldaar.

Landen, zoals Taiwan en Brazilië, waar de overheden zich tot ware diktaturen hebben ontpopt, waar de

werknemer iedere vrijheid en inspraak is ontnomen en waar allerlei maatregelen van overheidswege gericht zijn op het zo goedkoop mogelijk maken van werknemers ten behoeve van werkgevers, zou men toch om reden van menselijkheid moeten mijden.

Tenminste het meeprofiteren van de onderdrukking van de bevolking aldaar lijkt ongepast en heeft weinig te maken met ontwikkelingshulp.

Zelfs al zou Philips hogere lonen betalen en wel sociale voorzieningen treffen voor werknemers, dan nog. Maar zelfs dat gebeurt niet!

Philips past zich aan, zoals zij het zelf noemt, aan de omstandigheden en regelingen in een derde wereld land.

En dat betekent dat bij een verhuizing van hier naar daar de verworvenheden van werknemers in Nederland worden thuisgelaten. In een aantal derde wereld landen betekent dit zonder blikken of blozen meeprofiteren van de onderdrukking van de bevolking. Te vrezen valt zelfs dat in die derde wereld landen waar de onderdrukking het grootst is, de Philips vestigingen ook het grootst zijn.

Het zou allemaal nog heel begrijpelijk zijn, ware het niet dat Philips zelfs over haar rol in de derde wereld landen hoog van de toren blaast, zoals in haar boekje over haar rol in de derde wereld bijvoorbeeld. Want wat is er logischer dan de volgende redenering?

Vanwege de lage lonen en de lange werktijden, het niet behoeven te treffen van geldverslindende sociale voorzieningen, enzovoort, vestigt Philips zich in een aantal derde wereld landen.

Zou Philips nou werkelijk hogere lonen gaan uitbetalen, een 40-urige werkweek instellen, sociale voorzieningen treffen en daadwerkelijk ontwikkeling brengen? Dat lijkt toch niet waarschijnlijk; zij zou de poten onder haar eigen vestigingsbeleid uitzagen.

Niettemin . . .

PHILIPS VERSCHAFT INKOMEN AAN MENSEN IN DE DERDE WERELD

We hebben reeds gezien dat de lonen in de derde wereld zeker geen vetpot zijn. De hoogte van de lonen lijkt ons niet zodanig om er hoog over van de toren te blazen. Niettemin het is waar: Philips verschaft mensen in

Filippijnen: een zielig zakgeldje

Philips betaalt de zo'n 200 vrouwen (die bijna overal goedkoper blijken te zijn) die werken in de fabriek in Las Pinas 130 pesos (f 43,-) per maand. Maar die vrouwen betalen per maand een kostgeld van 100 pesos (f 33,-) terug aan Philips, zodat er nog 30 pesos 'zakgeld' overblijft.

Maar van die 30 pesos (f 11,-) moeten ook nog kleren en schoenen worden betaald. Voor een goedkoop paar schoenen betaalt men al gauw 150 pesos (f 50,-). De levensstandaard daar mag dan wellager zijn dan in Nederland, maar zeker niet vier of vijf keer. Men doet dan ook meteen zakgeld van slechts 11 gulden per maand zelfs in de Filippijnen heel weinig.

Uit een NACLA-rapport, sept./okt. 1977:

'In de periode 1970-1974 stegen in Mexico de winsten in deelektrotechnische industrie met 130%. Deze stijging was een direkt resultaat van de toenemende mate van uitbuiting van Mexicaanse arbeiders, wier reële lonen in diezelfde periode daalden.'

Verderop in het rapport kunnen we bovendien lezen dat de arbeiders bij de Philips-dochter in Mexico beweren dat de produktie in één jaar met 300% was toegenomen!!

de derde wereld een inkomen. Maar hoeveel verdient een derde wereldland aan Philips?

De vele aantrekkelijke faciliteiten die derde wereld landen aan buitenlands kapitaal moeten bieden om het naar hun land te krijgen, bezorgen ook een overheid weinig inkomsten.

Sterker nog: er zijn gevallen bekend, dat voor iedere buitenlandse dollar die in het Verre Oosten wordt geïnvesteerd er 7 à 11 weer naar de Westerse moederlanden terugvloeien. Het gevolg: schulden en uiteindelijk een totaal bankroet, tenzij opnieuw in het Westen geleend wordt. Maar dan zal men opnieuw de voorwaarden van het Westen moeten accepteren: oftewel het buitenlands kapitaal mag geen strobreed in de weg gelegd worden. In vele gevallen leidt dit noodgedwongen tot voortdurende leningen van derde wereld landen ten einde de dollarstroom van multinationals het land uit te kunnen financieren.

Indonesië en de Filippijnen, landen die in Azië het meest toegeeflijk zijn geweest aan buitenlands kapitaal, zijn aldus geworden tot de meest achterlijke economieën van Azië (het basismaandloon in Indonesië is 80 gulden).

Import- en exportgegevens van Philips worden niet bekend gemaakt. Gegevens uit Mexico tonen evenwel het negatieve effect van de Philips-vestigingen aldaar op de Mexicaanse handels- en betalingsbalans. Uit de Philips vestigingen in Mexico stroomde 40,8 miljoen gulden ter betaling van importen, terwijl aan exporten slechts 10,3 miljoen gulden verdiend werd: oftewel een negatief saldo van 30,5 miljoen gulden. Voor Mexico verloren geld.

„PHILIPS SCHEPT WERKGELEGENHEID IN DE DERDE WERELD”

En dat lijkt korrekt. Op zichzelf is tegen dit argument weinig in te brengen. Hooguit wat kanttekeningen.

Op de eerste plaats is de totale werkgelegenheid van Philips niet in haar geheel nieuw geschapen werkgelegenheid. Ook in de derde wereld zijn heel wat bedrijven overgenomen door Philips, dus ook de werkgelegenheid. Die werkgelegenheid bestond reeds. Zo overheerst in een land als Mexico de overname van

Hoe Philips 'werkgelegenheid schept' in Mexico:

In 1945 werd door Philips in Mexico gestart met activiteiten door de oprichting van de huidige hoofdvestiging.

Wat alle andere huidige produktievestigingen betreft, bestond de uitbreiding van Philips in Mexico nauwelijks uit nieuwe (eigen) activiteiten.

Zo werd een Spaanse koelkastenfabriek en een Mexicaanse fabriek van motoren en kleine huishoudelijke apparaten overgenomen en ondergebracht bij de hoofdvestiging. Eenzelfde lot onderging een Duits-Mexicaanse onderneming, die grammofonplaten, film- en muziekbanden fabriceerde (nu Polydor), een bedrijf dat glas produceert en waarmee aanvankelijk een technische hulp-overeenkomst bestond, werd voor 40% door Philips overgenomen; in 1975 verwierf Philips, door de overname in de VS van Magnavox, de dochterbedrijven daarvan in Mexico.

bedrijven boven de oprichting van nieuwe fabrieken. *Ten tweede.* De aanwezigheid van Philips in een aantal derde wereld landen kost ook werkgelegenheid. Samen met andere grote ondernemingen, aaneengesloten in het Internationale Elektronisch Kartel, zijn vele kleine elektronische bedrijven weggekonkurreerd.

Ten derde. De aanwezigheid van grote bedrijven in een derde wereld land geeft een verschuiving van werkgelegenheid van de landbouw naar de industrie. Aangetrokken tot de vaak betere verdiensten in de industrie, verlaat men de landbouw en zoekt de stad op. Op zichzelf al een groot probleem maar ook dit schept geen werkgelegenheid.

Op de *vierde plaats.* Landen die veel buitenlands kapitaal aantrekken ten behoeve van produktie voor de export zijn erg afhankelijk van de wereldmarkt.

Mocht het met het economisch gebeuren wat minder gaan, dan zijn de klappen in die landen het hardst. Zoals bijvoorbeeld het recessiejaar van 1974: Alleen al in het export-afhankelijke Taiwan werden in dat jaar 380.000 vrouwen met het grootste gemak ontslagen.

Ten vijfde. Het gaat bij werkgelegenheid niet alleen om aantallen: ook de arbeidsomstandigheden moeten in acht genomen worden. En deze zijn zeker niet altijd even geweldig. Wanneer, zoals in Taiwan van de 150 aangenomen vrouwen er 80% na een halve maand al genoeg van heeft en ontslag neemt, dan lijkt die werkgelegenheid niet op zo'n manier te hoeven.

Uit een rapport van de UNCTAD:

In 1969 kochten leden van het elektrotechnisch kartel in Brazilië het ekwivalent van één volledige jaarproduktie van koperdraad op van Braziliaanse producen-

ten. Kort daarna ondervonden onafhankelijke producenten die dus niet bij het kartel aangesloten waren, ernstige tekorten aan koperdraad.

Gedurende sommige maanden was draad beschikbaar, tijdens andere totaal niet. Dit veroorzaakte aanzienlijke produktieproblemen en men neemt aan dat dit de oorzaak is van de overname

van Walita S.A., een Braziliaanse producent van huishoudelijke apparaten door Philips do Brasil. Andere bedrijven gingen totaal failliet.

Een opmerkelijk feit hierbij was dat de directeur van Philips do Brasil, P. R. Mahelhaes, indertijd ook directielid was van het toeleveringsbedrijf van koperdraad (Pirelli).

„PHILIPS DRAAGT KENNIS EN TECHNOLOGIE
OVER AAN DE DERDE WERELD LANDEN”

De praktijk leert dat de overdracht van technologie slechts zeer beperkt plaatsvindt.

Uit een rapport van A.D. Little International, een adviesbureau, blijkt dat de lokale electronica-producenten in Taiwan hierover in het geheel niet te spreken zijn.

Zij hebben de volgende klachten:

– gebrek aan technologie en toegang tot technische kennis en

– buitenlandse bedrijven dragen weinig technologie over. Zelfs al is er geproduceerd, als de ondernemer de produktie staakt, wil dit nog niet zeggen dat de werknemers de produktie dusdanig onder de knie hebben dat zij de produktie voort kunnen zetten. Halffabrieken en dergelijke worden vaak niet uit het land betrokken maar uit de eigen buitenlandse fabrieken.

Het zou ook wel erg merkwaardig zijn. Technologie is een middel in de strijd tegen concurrenten. Technologische voorsprong is belangrijk, die geef je niet zomaar weg.

De verspreiding van technologische kennis onder de Philips-bedrijven vindt slechts op zeer beperkte schaal plaats en meestal moet er dan nog dik voor betaald worden ook.

In het totaal betaalde Brazilië voor gebruikte technologie in 1973 400 miljoen dollar. Philips ontving uit Brazilië in de periode van 1965 tot 1975 hiervoor 9,4 miljoen dollar.

De aard van de technologie die Philips overdroeg aan haar filialen in Mexico behelsde in 5 gevallen het gebruik van merknamen, in vier gevallen ging het om patenten en in 9 gevallen ging het om know-how en technische assistentie. In het geval van overdracht van merknamen en patenten, waarbij een grote controle gehandhaafd blijft, moet men zich toch werkelijk afvragen wat dit soort „technologie” bijdraagt aan de ontwikkeling van een land.

Tot slot: technische hulpkontrakten zijn al vele jaren bron van grote winst. Het is immers gebruikelijk dat machines en materialen, die door de concerncentrales aan dochters in het buitenland geleverd worden, overgeprijsd worden en extra duur verkocht. Aldus kun-

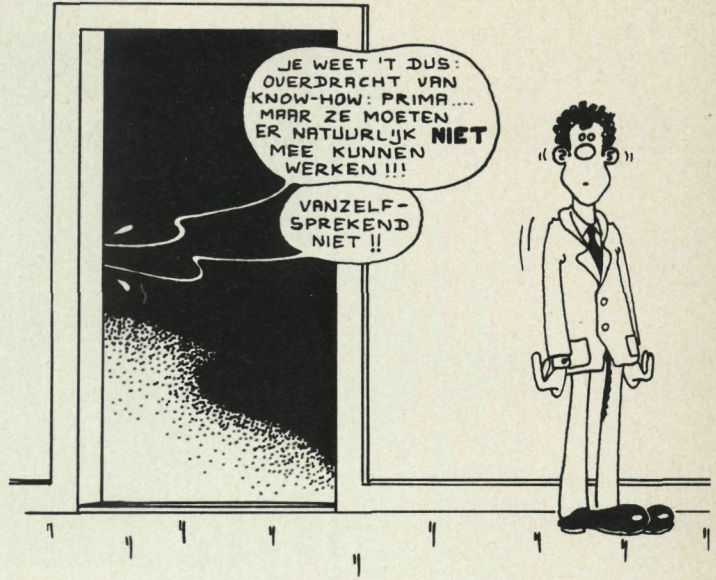
„Wie betaalt de uitvinder van het alfabet, de uitvinder van de getallen, de meetkunde, de wiskunde? Hoe dan ook, iedereen heeft geprofiteerd van deze scheppingen van het menselijk intellect.

Wij stellen, dat we alle technische kennis als het erfdeel van de gehele mensheid beschouwen en speciaal van alle volken die zijn uitgebuit”.

Fidel Castro

Uit een onderzoek naar het functioneren van de elektronische industrie in West Maleisië van 1975 blijkt o.m. het volgende:

De productiestructuur van de elektronische produkten leidt er niet toe dat het land technologisch onafhankelijk wordt. De overdracht van technologie in Maleisië is beperkt: omdat er slecht een gedeelte van het productieproces plaatsvindt en omdat de vereiste bekwaamheden van arbeiders laag zijn. Hierdoor is het voor Maleise bedrijven zeer moeilijk technologisch onafhankelijk te zijn.

nen grote sommen geld het land uitgehaald worden zonder winstbelasting.

En dat gebeurt ook bij Philips. De Mexicaanse onderminister van Technologie sprak in 1976 over de problemen in het Philips bedrijf aldaar als gevolg van winstovermakingen via over-facturering (meer rekenen dan het kost) van geleverde technologie.

Philips in de derde wereld kost ook werkgelegenheid. Vele kleine elektronische bedrijven zijn weggeconcentreerd door Philips en andere grote ondernemingen.

HET BEGIN VAN DE DISCUSSIE: EN WAT DOEN WIJ ERMEE?

LATEN WE PHILIPS VOOR ONZE OGEN VERTREKEN?

In de eerste drie hoofdstukken hebben we aangegeven dat Philips naar de derde wereld verhuist en hebben we haar rol in die landen kritisch bekeken.

Het bewijs dat Philips een positieve bijdrage levert aan de ontwikkeling van de derde wereld achten wij in geen gevel geleverd. Integendeel: zij maakt gebruik van, voornamelijk financiële, faciliteiten van deze landen, waardoor de bevolking van deze landen een speelbal is geworden van buitenlandse kapitaalsbelangen en inheemse elite. De bevolking van de derde wereld landen zou veel gelukkiger zijn met echte ontwikkeling. Dat wil zeggen ontwikkeling van landbouw en industrie op het niveau en naar gelang de behoefte van de bevolking. (goede huisvesting en goede medische voorzieningen bijvoorbeeld).

In Tanzania zijn bijvoorbeeld projecten, waarbij Tanzanianen op hun eigen niveau in werkgroepjes machines produceren. In plaats van het invoeren van kant en klare machines uit het Westen. Zij hebben het gehele productieproces in handen. Deze machines zijn direct te gebruiken in de landbouw aldaar.

Wij zijn dan ook geneigd de stellingname van de werknemers en hun bonden in de derde wereld te ondersteunen. Namelijk dat de beste bijdrage die wij kunnen leveren aan de ontwikkeling van de derde wereld is ervoor te zorgen dat het Westers kapitaal, inclusief Philips, hier blijft.

Ook vanuit onze eigen belangen hebben we hier alle redenen voor. Want waarom hier de broekriem aangehaald als de bevolking van de derde wereld er geen cent wijzer van wordt?

Of zelfs alleen armer en afhankelijker?

MAKKELIJKER GEZEGD DAN GEDAAN, MAAR BEGIN ER MAAR EENS AAN

Als we het eens zijn met de kollega's in de derde wereld en vinden dat we moeten zorgen dat het Westers kapitaal hier blijft, dan is het een belangrijke eis:

behoud van werkgelegenheid.

Maar niet zomaar werkgelegenheid. Het werk zou op heel wat afdelingen van Philips heel wat beter kunnen. Dus moeten we ook eisen stellen over het *soort* werk. Deze eisen kunnen worden opgesteld aan de hand van de problemen, die er op de verschillende afdelingen liggen.

Zoals slechte werkomgeving (stank en lawaai), slechte verdeling van het werk (de een vreet uit z'n neus terwijl de ander overwerkt raakt), te zwaar of geestdodend werk enzovoort.

Door kontakten te leggen op de afdelingen, kunnen het best deze problemen gesignaleerd worden. Dan weten we wat de problemen zijn en waar ze spelen.

Daarna kan geprobeerd worden, samen met de werknemers die met de problemen te maken hebben en bijvoorbeeld de bedrijfsledengroep, te zoeken naar een oplossing. Dat kan bijvoorbeeld een aktie zijn op de betreffende afdeling; het werk enige tijd stilleggen; publiciteit in en buiten het bedrijf aan het probleem geven; het opstellen van een aantal eisen om in de toekomst de problemen te voorkomen; deze eisen inbrengen in de Ondernemingsraad.

Daarnaast is het van belang kollega's van andere bedrijven van de aktie op de hoogte te stellen, zodat zij de aktie mede kunnen ondersteunen.

Kontakten met kollega's op verschillende afdelingen zijn dus belangrijk om een organisatie op te bouwen en zo met meer mensen te werken aan de oplossing van de problemen. Vanuit deze problemen kunnen eisen gesteld worden aan het *soort* werkgelegenheid.

Tevens zijn kontakten met kollega's van belang als bron van informatie. Deze informatie is noodzakelijk om grotere plannen en ontwikkelingen in de toekomst op te sporen.

Een veelvuldige overplaatsing van kollega's kan het begin zijn van een overplaatsing van een hele afdeling of een gedeelte van het bedrijf naar elders, elders in Nederland, of elders in de wereld.

Deze plannen gaan verder dan het bedrijf waarin je werkt. Ze hebben ook gevolgen voor andere bedrijven in dezelfde hoofdindustriegroep. Elders in Nederland maar ook elders in de wereld.

Om informatie over de plannen en de toekomst van het

Petitie

Wij, leden van de Ondernemingsraad van Philips Glas te Eindhoven, verklaren onsolidair met de strijd van de zwarte arbeiders in Zuid-Afrika tegen de apartheid. Met name denken wij aan onze zwarte kollega's bij de Associated Glass Works in Port Elisabeth.

De uitholling van vakbondsrechten, de onderdrukking en de diskriminatie, die in Zuid-Afrika wettelijk zijn vastgelegd, veroordelen wij ten sterkste. Doordat de H.I.G. Glas deelneemt in de Associated Glass Works ondersteunt zij de apartheid. Daarom verzoeken wij dringend de glasactiviteiten in Zuid-Afrika te staken.

Waar mogelijk zullen wij de strijd van onze Zuidafrikaanse kollega's steunen.

De gekozen O.R.-leden:

Bos, van Dijk, Hubert, Jongeling, Sloots, Verhappen, Vervecken, van der Vlugt.

bedrijf te verkrijgen, zullen kontakten gelegd moeten worden met kollega's uit andere bedrijven van dezelfde hoofdindustriegroep. Dan kan wederzijds informatie uitgewisseld worden en kun je van elkaars akties op de hoogte komen en elkaar hierin ondersteunen.

Door krantjes door te geven, door gezamenlijke eisen te stellen, door solidariteitsverklaringen te verzamelen en te versturen enzovoort.

Dit is allemaal gemakkelijker gezegd als gedaan. Het leggen van kontakten, vooral op internationaal niveau, is lang niet gemakkelijk. Bij het leggen van deze kontakten zullen heel wat belemmeringen overwonnen moeten worden. Zo krijg je te maken met een taalbarrière en grote afstanden. Maar ook met andere soort problemen. Namelijk uit de ervaringen met internationale kontakten tot nu toe blijkt er nogal wat tegenwerking vanuit het bedrijf te zijn en kom je belemmeringen tegen op de officiële wegen, die je moet belopen als deze kontakten via de bond gelegd worden.

Dat alles maakt het er niet gemakkelijker op, maar daarom nog niet minder belangrijk.

ANDERE MOGELIJKHEDEN OM KOLLEGA'S IN DE DERDE WERELD TE STEUNEN

Het leggen van kontakten met kollega's in de derde wereld is van belang:

- om informatie te verkrijgen over de plannen en de toekomstige ontwikkeling van het bedrijf en
- om vanuit deze informatie gerichte eisen te stellen aan het behoud van werkgelegenheid hier. Je bent dan beter op de hoogte van de plannen van Philips. Daarnaast zijn er nog meer mogelijkheden om vanuit Nederland onze kollega's in de derde wereld te steunen bijvoorbeeld:
 - solidariteit tonen met akties in de derde wereld voor betere arbeidsomstandigheden,
 - solidariteit tonen met akties in de derde wereld tegen de onderdrukking van de bevolking aldaar, zoals bijvoorbeeld de strijd van zwarte arbeiders in Zuid-Afrika tegen apartheid,
 - solidariteit tonen met illegale vakbonden in de derde wereld, die *daadwerkelijk* de werknemers ondersteunen,
 - solidariteit met gezinnen in de derde wereld, die da-

gelijks te maken hebben met politieke onderdrukking. Zoals bijvoorbeeld in Argentinië waar vakbondsleden gevangen en spoorloos verdwenen zijn,
– enzovoort.

Bijna dagelijks zijn allerlei organisaties, zoals bedrijfsledengroepen, landenkomitees enzovoort, bezig met het opzetten en uitvoeren van deze solidariteit.

OOK DE OVERHEID ZAL STAPPEN MOETEN ONDERNEMEN.

Hierboven zijn stappen genoemd die je als werknemer zou kunnen ondernemen. Daarnaast is het ook belangrijk druk uit te oefenen op de overheid, dat ook zij een aantal stappen onderneemt.

Maar dan wel stappen in het belang van werknemers. Dat zullen dan andere stappen moeten zijn als die zij tot nu toe ondernomen heeft.

We lezen nog vaak in de krant dat Philips subsidies krijgt van de overheid; betaald van belastinggelden. Deze subsidies hebben tot nu toe echter niet tot verbetering geleid.

Dagelijks wordt het cijfer van verdwenen arbeidsplaatsen bij Philips groter. Door deze subsidies worden de dagelijkse praktijken van Philips alleen maar versterkt.

De overheid zal regelingen moeten treffen die leiden tot een daadwerkelijke controle op het ondernemingsbeleid.

Er zal druk op de overheid uitgeoefend moeten worden, zodat zij een aantal wettelijke regelingen treft waardoor:

- een einde komt aan de grote verhuisbeweging van het Westers kapitaal, waaronder Philips,
- de produktie hier verbeterd wordt en op een dusdanige wijze geregeld wordt dat veranderingen als gevolg van automatisering, geen invloed hebben op de werkgelegenheid en
- werknemers daadwerkelijk controle krijgen op het beleid van een bedrijf als Philips.

SLOT

In dit hoofdstuk zijn we ingegaan op het belang van het leggen van contacten op de afdeling, het bedrijf, met andere bedrijven in de hoofdindustriegroep en op internationaal gebied. Manieren om vanuit de werkplek hier, kollega's in de derde wereld te ondersteunen.

Alhoewel er al bergen werk verzet is, zullen er nog heel wat stappen ondernomen moeten worden om controle te krijgen op het internationaal beleid van Philips.

Ieder stapje is belangrijk.

Philips staat in ieder geval niet stil.

Wij ook niet!

Hopelijk kan dit laatste hoofdstuk bijdragen aan de discussie en dienen als een aanzet, in de bespreking van daadwerkelijke stappen in de richting van een internationale controle op het eveneens internationale Philipsbeleid.

